

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 40 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapiirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

*Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №136361

MUNDARIJA

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIDA PEDAGOG SHAXSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	8
Ashurov Ramzidin Ramazonovich	
SUITSIDIAL HOLATLARNI Keltirib Chiqaruvchi Omillar	11
Sadilloev Odiljon Oripovich	
MAHKUM SHAXSINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI O'RGANISH YUZASIDAN ILMIY TAHLILLAR	15
Turdiyev Zafar Erkinovich	
TALABALARDA KORRUPTION XULQ-ATVORG A IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI	18
Xamidov Mansurjon Abduxalilovich	
AYOLLARDA KETISH ISTAGI FENOMENI VA MIGRATSIYA MOTIVLARINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI (ICHKI MIGRANT AYOLLAR MISOLIDA)	21
Sadullayeva Jamilaxon Ibodilla qizi	
HARBIY XIZMATCHILARDA PSIXIK O'ZINI O'ZI BOSHQARISH DOIRASIDA PSIXOLOGIK HIMOYA MEXANIZMLARINING QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI.....	30
Qiyomxo'jayeva Madina Rustambek qizi	
NAMANGAN OILALARIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK TAVSIFI	35
Turg'unboyeva Azizaxon G'ulomovna	

UO'K:159.2:17.021.1

AYOLLARDA KETISH ISTAGI FENOMENI VA MIGRATSIYA MOTIVLARINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI (ICHKI MIGRANT AYOLLAR MISOLIDA)

Sadullayeva Jamilaxon Ibodilla qizi

O'zJOKU "Ijtimoiy-gumanitar fanlar" kafedrası o'qituvchisi
Elektron pochta: j.sadullaeva1993@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ichki migrant ayollarning migratsiya motivlari va psixologik xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot Toshkent shahrida istiqomat qilayotgan 57 nafar ichki migrant ayol ishtirokida olib borildi. Respondentlarning ta'lim darajasi, turmush muddatlari, qadriyat yo'nalishlari va psixologik omillari turlicha ko'rib chiqildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, oliy ma'lumotli ayollarda kasbiy o'sish va shaxsiy rivojlanish motivlari ustun bo'lsa, o'rta maxsus ma'lumotli ayollarda esa oilaviy qadriyatlar, mustaqillik va barqarorlik ustunlik qiladi. Migratsiya qaroriga oila a'zolari — ota-onalar va turmush o'rtoqlarining ta'siri sezilarli darajada kuchli ekanligi aniqlangan. Tadqiqot natijalari ichki migratsiyaning psixologik determinantlarini yoritib, ayollarda ijtimoiy integratsiya va shaxsiy o'sishga undovchi omillarni ochib beradi.

Kalit so'zlar: Ichki migratsiya, ayollar, psixologik motivlar, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy integratsiya, oilaviy omillar.

Abstract: This article analyzes the motives and psychological characteristics of internal migrant women. The study was conducted among 57 internal migrant women residing in Tashkent. Their educational background, marital duration, value orientations, and psychological factors were examined. The findings indicate that women with higher education are mainly motivated by professional growth and personal development, while women with secondary education prioritize family values, independence, and stability. It was also revealed that the influence of family members—particularly parents and spouses—plays a crucial role in migration decisions. The results highlight the psychological determinants of internal migration and reveal the factors that encourage women's social integration and personal growth.

Key words: Internal migration, women, psychological motives, value system, social integration, family factors.

Аннотация: В статье рассматриваются мотивы и психологические особенности внутренних мигранток. Исследование проведено среди 57 женщин, проживающих в городе Ташкенте в статусе внутренних мигрантов. Были проанализированы их уровень образования, семейный стаж, ценностные ориентации и психологические факторы. Результаты показали, что для женщин с высшим образованием ведущими мотивами являются профессиональный рост и личностное развитие, тогда как для женщин со средним специальным образованием — семейные ценности, независимость и стабильность. Также установлено, что при принятии миграционных решений значительное влияние оказывают члены семьи, особенно родители и супруги. Полученные данные раскрывают психологические детерминанты внутренней миграции и факторы, способствующие социальной интеграции и личностному росту женщин.

Ключевые слова: Внутренняя миграция, женщины, психологические мотивы, система ценностей, социальная интеграция, семейные факторы.

KIRISH

Ichki migratsiya – bu aholining bir mamlakat ichida bir mintaqadan ikkinchisiga ko'chishi. Ichki migratsiya aholi migratsiyasining shakllaridan biri bo'lib, ichki migratsiyaning asosiy motivi, iqtisodiy omillar – daromadlar va xarajatlar darajasi. Shuningdek, hayot sifatini oshirish maqsadida amalga oshiriladi. Shu bilan birgalikda, migratsiyaga shaxsning psixologik holati ham migratsiyaga qaror qilishda muhim omil hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

E.S.Vakulenko tamonidan 2015-yilda Rossiyada ichki migratsiya motivlarini o'rganish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, ichki migratsiya motivlarini o'rganish davlatning muhim strategiyasi hisoblanadi. Aholini mintaqalar orasida harakatlanishi hududlardagi muammolarni ko'rsatib beradi hamda ichki migratsiyani e'tibor bilan o'rganish orqali kelib chiqishi mumkin bo'lgan muammolarni oldini olish strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi. Chunki insonlar yashash uchun yaxshi sharoitlarga ega bo'lmagan hududlardan ketishga harakat qilishadi.

Tashqi migratsiya ham ichki migratsiya ham hozirga kelib tezlik bilan o'sib borayotgani kuzatilmoqda. Tarixga nazar tashlasak, migratsiya asosan iqlim o'zgarishlari (tabiiy ofatlar, qurg'oqchilik), ocharchilik, urushlar sabab sodir bo'lganiga guvoh bo'lamiz. Bugungi kunga kelib tinchlikka erishgan mamlakatlarda migratsiyani tezlik bilan o'sishiga nima sabab bo'lmoqda. Ichki migratsiyani tabiiy ofatlar, iqtisodiy, ekologik sabablaridan tashqari psixologik sabablari ham mavjud bo'lib, ularni quyida ko'rib chiqamiz:

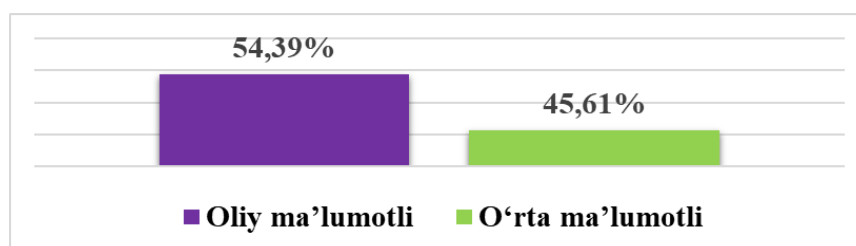
- shaxsning o'z-o'zini rivojlantirish, shaxsiy o'sish xohishi;
- migratsiyaga qaror qilgan insonlarda stressli vaziyatlarga chidamlilik, o'zgarishlardan va qiyinchiliklardan qo'rqmaslik kabi psixologik xususiyatlarni ustunlik qilishi;
- jamiyatning zamonaviy tuzilishi, insonlardagi ijtimoiy-iqtisodiy qadriyatlarni o'zgarib borishi;
- yashash tarzidagi doimiylikni yo'qolishi. Insonlar ish joylarini, dam olish maskanlarini, faoliyat sohaslarini, turmush tarzini o'zgartirib turishi odatiy holga aylanishi. Bularni inson hayotida paydo qilish istagi insonni ko'proq harakat qilishga undaydi. Jamiyatni zamonaviy talablariga erishayotgan insonlar o'zlarini muvoffaqiyatli va kuchli his qilishadi. Insonlar mana shu hissiy ehtiyojlarini qondirish maqsadida ichki migratsiyaga qaror qilishadi.

TADQIQOT METODLARI

L.A.Glazkova va O.V Reshlar Belgorodda ichki migratsiya jarayonlari bo'yicha tadqiqot o'tkazdi. Tadqiqotlar natijasida ma'lum bo'lishicha, respondentlarni avvalgi yashash joyini tark etishga undagan asosiy motivlar orasida quyidagilar yuqori o'rinlarni egalladi: shaxsiy o'sish va oilaviy sabablarga ko'ra 42,5%, o'qish hamda o'qishdan keyin ishlab migratsiya qilgan joyida qolish maqsadida 14,1 %, noqulay iqlim sharoiti tufayli 10,5%, past turmush darajasi sababli 8,0% kabilar. Migrant va migrant bo'lmagan, migratsiyaga nisbatan xohishi yo'q aholi bilan olib borilgan so'rov natijasiga ko'ra quyidagi psixologik farqlar xulq-atvorida namoyon bo'ldi. Migrant va migratsiyaga qaror qilganlarda, tavakkalchilik, bog'lanib qolmaslik, ekstrovertlik, adaptatsiyaga tez kirishish kabi xususiyatlar ustunlik qilgan bo'lsa, migratsiyaga nisbatan qiziqish bildirmagan ishtirokchilarda mehribonlik, bog'lanib qolish, mas'uliyatlilik kabi xususiyatlar ustunlik qilgan [41].

TAHLIL VA NATIJALAR

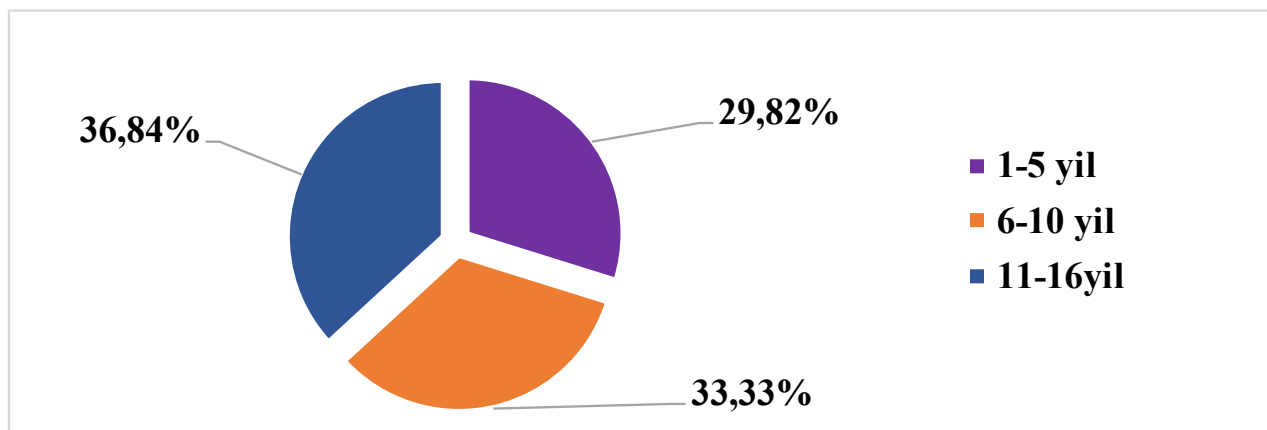
Yuqoridagi tadqiqotlardan kelib chiqib ichki migrant ayollarning migratsiya motivini psixologik xususiyatlarini aniqlash maqsadida tadqiqotga umumiy hisobda 358 nafar ayol respondentlar jalb etilib, ulardan 57 nafari Toshkent shahrida hozirda ichki migrant sifatida yashayotgan hamda ishlayotgan ayollar respondent sifatida tanlab olindi. Respondentlarni tanlash maqsadli tanlash usuli orqali yo'lga qo'yildi va bunda ularning yoshi, mehnat faoliyati, turmush staji e'tiborga olindi.

1-rasm. Ichki migrant ayollarni ma'lumot darajasi bo'yicha ko'rsatkichlari

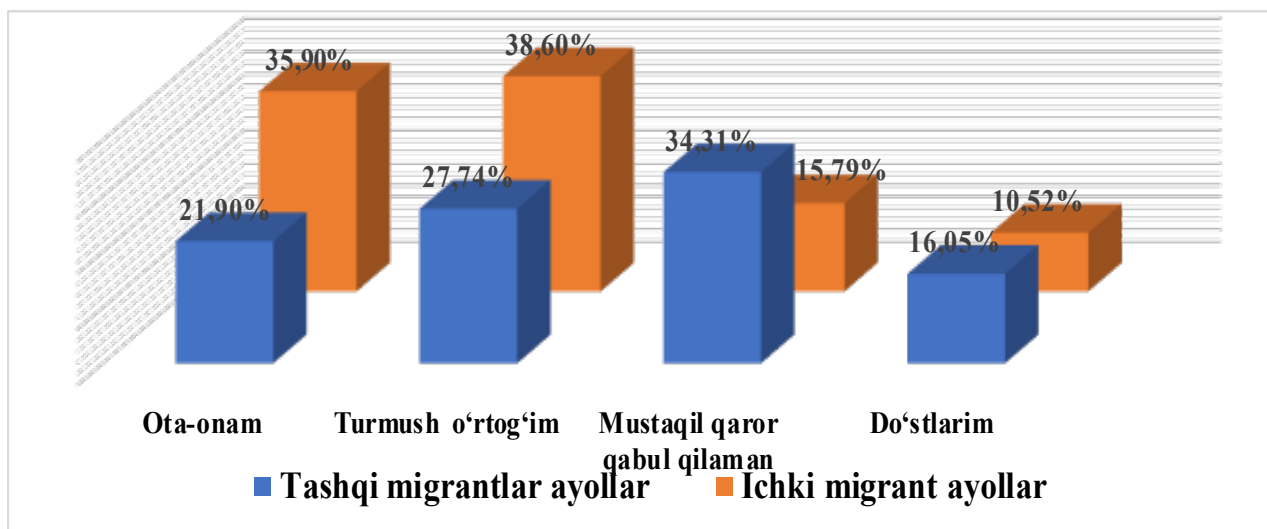
Tadqiqotimizda ichki migrant sifatida ishtirok etgan respondentlarning 31 nafari oliy ma'lumotli va 26 nafari o'rta maxsus ma'lumotli ayollarni tashkil etdi. Shuningdek, ichki migrant ayollarning turmush muddatiga ko'ra taqsimoti quyidagi rasmda aks ettirilgan.

2-rasm. Ichki migrant ayollarning turmush muddatiga ko'ra taqsimoti (% hisobida)

Ichki migrant ayollarning turmush muddatiga ko'ra taqsimotida ichki migrant ayollarning 29,82 foizi 1-5 yillik turmush muddatiga ega, 33,33 foizi 6-10 yillik turmush muddatiga ega va 36,84 foizi esa 11-16 yillik turmush muddatiga ega ekanligi aniqlandi.

Tadqiqotimiz davomida o'tkazilgan ijtimoiy-psixologik so'rovnomadagi ayollar migratsiya motivini aniqlashga qaratilgan ijtimoiy fikrlarni tahlil qilish bizda ayollarning migratsiyaga ketish qarorining muhim ko'rsatkichlarini aniqlash uchun yo'l ochadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tashqi migrant ayollar "Migratsiya qaroringizga eng ko'p kim ta'sir ko'rsatadi?" savoliga eng katta ulushda "mustaqil qaror qabul qilaman" 47 nafar (34,31%) javobini bildirgan. Ushbu ko'rsatkich ayollarning shaxsiy erkinligi, hayotiy maqsadlarini mustaqil belgilashga intilishi va o'zini namoyon etish motivlarining kuchliligidan dalolatdir.

3-rasm Migrant ayollarda migratsiya qaroriga ta'sir etuvchi subyektlarning taqsimoti . (% hisobida)

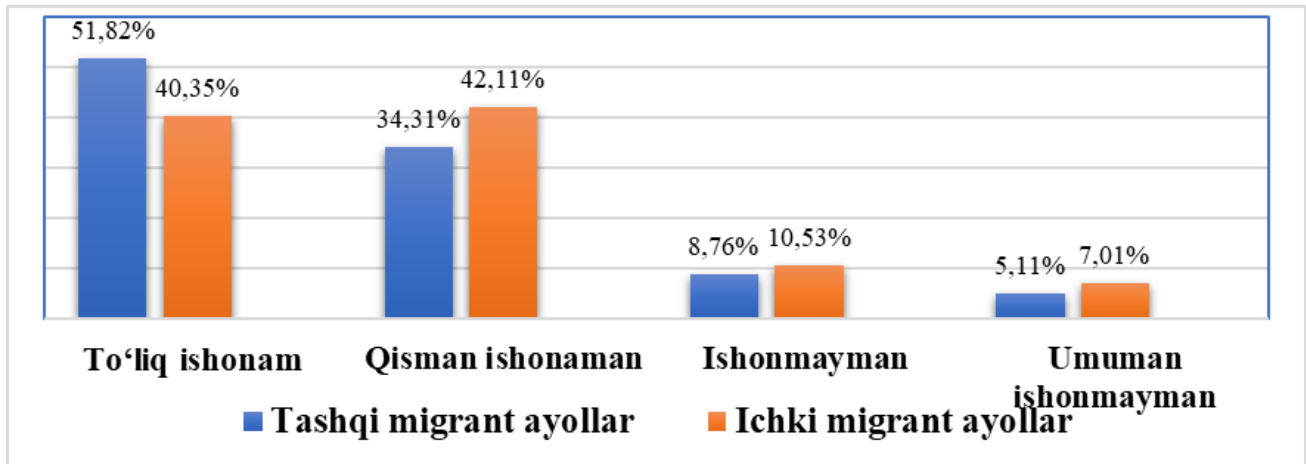
Keyingi o'rinlarda "turmush o'rtog'im" 38 nafar (27,74%) hamda "ota-onam" 30 nafar (21,90%) ta'siri qayd etilgan bo'lib, bu natijalar muhim hayotiy qarorlar, xususan, xorijga chiqish masalalarida yaqin oila a'zolari bilan maslahatlashish va ularning roziligini olish an'anasining saqlanib qolganini tasdiqlaydi.

"Do'stlar ta'siri" javobini 22 nafar (16,05%) tashqi migrant ayollar belgilaganligidan do'stlar, tanish-bilishlarning ta'siri ham sezilarli darajada ekanligini taxmin qilish mumkin. Umuman olganda, tashqi migratsiya qarorlarini shakllantirishda shaxsiy motivatsiya va mustaqil tanlovga intilish sezilarli darajada namoyon bo'lsa-da, oila omili, ayniqsa turmush o'rtog'i va ota-onaning roziligi, etakchi ijtimoiy-psixologik determinant sifatida o'z mavqeini saqlab qolmoqda.

Ichki migrant ayollarda esa eng ko'p ko'rsatkichlarni "ota-onam" 20 nafar (35.09%) va "turmush o'rtog'im" 22 nafar (38.60%) javoblari egalladi. Bu holat O'zbekiston ijtimoiy-psixologik muhitida oila institutining etakchi o'rin tutishini yaqqol ko'rsatadi. Ichki migratsiya sharoitida qaror qabul qilish jarayonida ota-onaning fikri yuqori darajada inobatga olinishi, masofa qisqaligi, ijtimoiy nazoratning kuchlligi va oilaviy bog'liqliklar bilan izohlanadi.

So'rovnomadagi «Migratsiya orqali hayotingizni ijobiy o'zgartirish imkoniga qanchalik ishonasiz?» nomli savolga tashqi migrant ayollarda "to'liq ishonaman" javobi 71 nafar (51,82 %) bo'lib, bu ularning migratsiyani transformativ hayotiy imkoniyat sifatida ko'rishidan dalolat beradi.

4-rasm Migrant ayollarda migratsiyaning hayotni ijobiy o'zgartirishga bo'lgan ishonch darajasi (% hisobida).

Tashqi migrant ayollarning ham katta qismi migratsiyani o'zini o'zi ro'yobga chiqarish degan ijobiy fikrlar bilan bog'lashadi. Bu fikr esa migratsiya jozibadorligini oshishiga va xavfli tomonlarini o'ylab ko'rmaslikka olib kelmoqda deyish mumkin. "Qisman ishonaman" javobini 47 nafar (34,31%) ayollar belgilagan bo'lib, ular ijobiy istiqbollarga ishonish bilan birga moslashish jarayoni va qiyinchiliklarni hisobga olgan holda migratsiyani tanlashadi. Shuningdek, "ishonmayman" 12 nafar (8,76 %) va "umuman ishonmayman" 7 nafar (5,11%) javoblarini belgilashgan. Bu so'rovnoma xulosasiga ko'ra ayollar migratsiyani hayotini o'zgartiruvchi yo'l deb hisoblashi ma'lum bo'ldi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ichki migrant ayollarning 23nafar (40,35 %) migratsiya orqali hayotini ijobiy o'zgartirish imkoniga to'liq ishonadi, 24 nafar (42,11%) esa qisman ishonadi. Bu ko'rsatkichlar ichki migratsiya sharoitida qaror qabul qilish jarayonining ko'p hollarda ehtiyotkor optimizmga asoslanishini anglatadi. Ichki migrant ayollar orzularini migratsiyaga bog'laganini javoblardan ko'rish mumkin. "Ishonmayman" 6 nafar (10,53 %) va 4 nafar (7,01 %) "umuman ishonmayman" javoblarini ko'rsatkichlari pastligidan migratsiya ayollar orasida ijobiy tushuncha hosil qilganligini anglash mumkin. Bu esa migratsiyani yanada ayollar orasida o'sib borishini anglatadi.

Ayollarda ichki migratsiya motivini aniqlash maqsadida A.A.Reanning "Muvaffaqiyatga intilish va muvaffaqiyatdan qo'rqish motivatsiyasi so'rovnomasi" M.Rokichni "Qadriyatlar yo'nalishi" D.A.Leontevni "Hayot mazmuni yo'nalganligi testi" R.Plutchik, G.Kellerman. X.Kontelarning "Hayot maromi indeksi" so'rovnomasi, Gerbachevskiyning "Intilish darajasi" testlaridan foydalanildi. Migrant ayollardan olingan metodikalarning natijalarini imperik tahlili amalga oshirildi.

Tadqiqotimizda qatnashgan ichki migrant ayollarining muvaffaqiyatga intilish va muvaffaqiyatdan qo'rqish motivatsiyasi so'rovnomasi hamda hayot mazmuni yo'nalganligi metodikalari bo'yicha olingan natijalarda ishonchli farqlar aniqlanmadi. Natijalardan ichki migrant ayollarning muvaffaqiyatga intilishi yoki muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqishiga nisbatan motivlarida umumiylik mavjud deb xulosa qilish mumkin, chunki ma'lumotidan qat'iy nazar migratsiya qilayotgan har qanday ayol kishi muvaffaqiyatga erishish motivi mavjud bo'lishi tabiiy hol hisoblanadi $U=146,500$; $p>0,05$. Hayot mazmuni yo'nalganligi metodikasi bo'yicha hayotdagi maqsadlar $U=139,000$; $p>0,05$, hayot jarayoni $U=157,000$; $p>0,05$, hayotning natijaviyligi $U=176,000$; $p>0,05$, nazorat lokusi-men $U=176,000$; $p>0,05$, nazorat lokusi-hayot $U=181,500$; $p>0,05$ shkalalarida ham natijalarda ishonchli farqlar aniqlanmadi. Bundan xulosa qilish mumkinki, ichki migrant ayollarda maqsad qo'yish, hayotdan emotsional qoniqish va o'z hayotini boshqarish istagi ma'lumot darajasiga bog'liq emasligi tadqiqotimizda isbotlandi (1-ilovaga qarang).

Quyidagi jadvalda tadqiqotda ishtirok etgan ichki ayol migrantlarning ma'lumot darajasiga ko'ra qadriyatlar yo'nalishi, intilish darajasi va hayot maromi indeksi metodikalari bo'yicha aniqlangan natijalar keltirib o'tildi.

1-jadval. Ichki migrant ayollarning ma'lumot darajasi kesimida qadriyatlar tizimi, intilish darajasi va hayot maromi indeksleri bo'yicha statistik farqlari (N=57)

Shkalalar	O'rtacha rang		Statistik qiymat	
	Oliy (n=31)	O'rta (n=26)	U	p
Yaxshi sadoqatli do'stlar	17,14	10,83	142,5	0,037*
Sermahsul hayot	18,68	9,70	125,5	0,003**
Baxtli oilaviy hayot	9,82	16,20	142,5	0,033*
Mustaqillik	10,05	16,03	144,5	0,047*
Sofdillik	16,95	10,97	144,5	0,047*
Aktiv hayot	16,82	24,12	117,00	0,047*
Kuchli iroda	16,64	24,35	113,00	0,035*
Vazifaning qiyinligi	16,82	11,07	146,00	0,045*
Ratsionalizatsiya	16,84	24,09	117,500	0,047*

Izoh: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

M.Rokichning “Qadriyatlar yo'nalishi” metodikasi asosida ichki migrant ayollarning qadriyat tizimlari o'rganilganda, ularning ta'lim darajasi asosida muhim farqlar aniqlangan bo'lib, ushbu tafovutlar ichki migratsiyaga undovchi motivatsion omillar bilan bevosita bog'liqdir. Tadqiqotda ishtirok etgan ayollar qadriyatlarini hayotdagi muhimlik darajasiga ko'ra reytinglab bergan. Tahlil jarayonida ayrim terminal qadriyatlar bo'yicha ishonchli statistik farqlar aniqlangan.

M.Rokichni “Qadriyatlar yo'nalishi” metodikasidan foydalanganimizda yaxshi sadoqatli do'stlarning borligi shkalasi bo'yicha farqlar aniqlandi. Ichki migratsiyada oliy ma'lumotli ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 17,14 ni tashkil etgan bo'lsa, o'rta ma'lumotlilarda 10,83 natija chiqdi ($U=142,5$; $p < 0,05$). Bu metodika orqali shaxsning yo'nalganligini, motivi, motivatsiyasi atrofida dunyo va odamlarga munosabatini aniqlashga qaratilgan. Ichki migratsiyadagi oliy ma'lumotli ayollarda yaxshi sadoqatli do'stlarning borligi shkalasining yuqoriligiga sabab ishda, karyerada rivojlanish uchun do'stlarning qo'llab quvvatlashiga nisbatan ehtiyoj va munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'ya olish xususiyatlari shakllanganligi bilan bog'lab izohlash mumkin. Shuningdek, Bu qadriyat ularning professional muhitga integratsiyalashish, ijtimoiy tarmoq yaratish, hamkasblar bilan yaqin hamkorlik qilish istagi bilan bog'liq bo'lib, Toshkentga ichki migratsiya qilishdagi asosiy motivlardan biri — kasbiy o'sish va shaxsiy rivojlanishda ijtimoiy qo'llab-quvvatlov izlash ekanligini ko'rsatadi. Ichki migratsiyadagi o'rta ma'lumotli ayollarda natijani pastligini ijtimoiy munosabatlarning cheklanganligi, uy bekasi bo'lganligi bois insonlar bilan muloqat doirasining torligi, ijtimoiy faol emasligi sabab sifatida keltirish mumkin.

Navbatdagi sermahsul hayot shkalasi bo'yicha quyidagi farqlar kuzatildi. Oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 18,68, o'rta ma'lumotli migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 9,70ni tashkil qildi. ($U=125,5$; $p < 0,01$). Bundan ko'rinib turibdiki oliy ma'lumotli ichki migrant ayollar o'z maqsadlarini amalga oshirish uchun o'z imkoniyati va qobiliyatlaridan unumli foydalana olishi, vaqtni to'g'ri rejalashtirishi hamda kasbiy o'sishga e'tibor qaratishi sabab qilib yuqori natija kuzatildi deb taxmin qilishimiz mumkin. Budan tashqari ma'lumotli ayollarning migratsiya qilishi ortida samarali hayot kechirish, vaqtni rejalashtirib ishlash, kasbiy muvaffaqiyatga erishish, salohiyatni ro'yobga chiqarish kabi motivatsion omillar turganligini ko'rsatadi. Ularning migratsiyasi ko'proq intellektual va kasbiy o'sishga yo'naltirilgan. O'rta ma'lumotli ichki migrant ayollarda o'z imkoniyat va qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltira olish kunikmalariga ega emasligi, mustaqil qaror qabul qilishdan qo'rqish hissi past ko'rsatkichga ega bo'lgan deyish mumkin.

Baxtli oilaviy hayot shkalasi bo'yicha oliy ma'lumotli migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 9,82ni o'rta ma'lumotli ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,20 ni tashkil qildi ($U=142,5$; $p < 0,05$). Bundan ko'rinib turibdiki, ichki migratsiyadagi oliy ma'lumotli ayollarda baxtli oilaviy hayot ko'rsatkichlari past bo'lib, karyera, ijtimoiy munosabatlar, shaxsiy va kasbiy o'sishga intilish sabab oilaga, bolalarga kam vaqt ajratishini ko'rsatish mumkin. Ko'pincha oliy ma'lumotli ayollar viloyatdan shaharga ichki migratsiya qilish motivi bu — o'z sohasida o'sish imkoniyatini yuqoriligidir. O'rta ma'lumotli ichki migrant ayollarda esa baxtli oilaviy hayot shkalasi yuqori natijani ko'rsatgan. Bilamizki, o'rta ma'lumotli ayollar oila davrasida, farzandlari bilan ko'p vaqtini o'tkazadi. Shu sababli ular hayotini oila bilan bog'lashadi. O'rta ma'lumotli ayollar asosan oila a'zolari yoki turmush o'rtog'iga hamroh sifatida ichki migratsiya jarayonida ishtirok etadi.

Mustaqillik shkalasi bo'yicha oliy ma'lumotli migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 10,05 ni ko'rsatgan bo'lsa, o'rta ma'lumotli migrantlarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,03 ($U=144,5$; $p < 0,05$) tashkil qildi. Oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda natijani past ekanligiga sabab, doimiy ish bilan bandligi, o'ziga xos mas'uliyat zimmasida bo'lganligi bois hayotiy rejalarni oila va ish bilan bog'lagan holda tuzadi deb taxmin qilish mumkin.

O'rta ma'lumotli ichki migrant ayollarda mustaqillik shkalasini yuqori chiqishi sayohat, dam olish yoki biror ishni boshlash vaqtini bemaolol hal eta olishi sababli degan farazimizga bog'lagan holda izohladik.

Jadvalimizdan o'rin olgan sofdillik shkalasi bo'yicha oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,95 bo'lsa, o'rta ma'lumotli ichki migrantlarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 10,97 ($U=144.5$; $p<0,05$) qiymatga ega bo'ldi. Ushbu natijaning oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda yo'qori ko'rsatkich chiqqaniga sabab, migratsiya jarayonida ishda ijtimoiy munosabatlardagi samimiylilik, sofdillik, vazifalarini sidqidildan bajarishi ishonchli munosabatlarni o'rnatishda, ishxonada jamoaga kirishishda o'ta muhim omil ekanligini sababli deb izohlash mumkin. Ichki migrant ayollar muvaffaqiyatga intilishi sabablaridan biri ham viloyatda yaqinlariga, oilasiga yordam berish motivini yuqoriligidir. Ichki migratsiyaga kelgan o'rta ma'lumotli ayollarda sofdillik shkalasining past bo'lishiga, tez-tez ish joyini almashtirishga majbur bo'lishi, o'zini bitta ish joyi bilan bog'lamaslik hamda asosan uyda uy ishlari bilan mashg'ul bo'lishi muloqotga nisbatan ehtiyojini qoniqmasligi asabiylilikni, tushkunlik kabi holatlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Aktiv hayotiy faoliyat shkalasida oliy ma'lumotlilarda o'rtacha qiymat ko'rsatkichi 16,82ni o'rta ma'lumotlilarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 24,12 ni tashkil qildi. ($U=117,000$; $p<0,05$) Natijalarga ko'ra o'rta ma'lumotli migrant ayollar voqea hodisalarni emotsional qabul qilish oliy ma'lumotli ayollarga nisbatan yuqori ko'rsatkichga ega ekanligi aniqlandi. Oliy ma'lumotli migrant ayollar muammolarni hissiyotlarga emas, ongga tayanib hal qilishi mumkin deb izohlash mumkin.

Jadvalimizdagi iroda kuchi shkalasi bo'yicha oliy ma'lumotlilarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,64 ni o'rta ma'lumotlilarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 24,35 ni tashkil qildi. ($U=113,000$; $p<0,05$) Iroda kuchi shkalasida o'rta ma'lumotlilarda yuqori natijani ko'rsatdi. Buni mehnatda toblanganligi, yaxshi daromad topish maqsadida har xil sharoitlarda faoliyat olib borishi natijasida iroda kuchini hosil bo'lishi bilan bog'lab tushuntirish mumkin. Oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda turli vaziyatlarda tanlov imkoni borligi bilan izohladik.

Respondentlardan olingan natijalar tahlilida Gerbachevskiyning intilish darajasi metodikasining vazifaning qiyinligi shkalasida oliy va o'rta ma'lumotli ichki migrant ayollarning qiyin vazifalarni bajarishdagi motivlari o'rtasida ishonchli farqlar aniqlandi. Oliy ma'lumotlilarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,82 ni tashkil etgan bo'lsa, o'rta ma'lumotlilarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 11,07 ni tashkil qildi ($U=146,00$ $p<0,05$). Bundan ko'rinib turibdiki, ichki migratsiyadagi oliy ma'lumotli ayollarda yuqori ko'rsatkich aniqlandi. Bunga sabab, dunyoqarashning kengligi, o'z ustida ishlash, o'ziga ishonchni yuqoriligi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati ustunligi bilan bir qatorda hozirda o'z kasbining etuk mutaxasislari uchun Toshkent shahrida yaxshi oylik maoshli ishlarga joylashish imkoniyati viloyatlarga nisbatan nisbatan ko'proq degan qarashning mavjudligi bilan izohlash mumkin. Ichki migratsiyadagi o'rta ma'lumotli ayollarda natijaning past chiqishiga sabab sifatida ishga joylashishdagi qurquv, o'ziga nisbatan ishonchning pastligi, mas'uliyatli vazifalarga nisbatan xavotir, daromadning kamligi, doimiy ish joyiga ega emaslik kabilar bilan izohlash mumkin. Navbatdagi jadvalimizda hayot maromi indeksi bo'yicha ichki migrant ayollarni ma'lumot darajasiga ko'ra farqlari keltirildi.

Rasionalizatsiya shkalasi bo'yicha oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,84ni o'rta ma'lumotlilarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 24,09 ni tashkil qildi ($U=117,500$; $p<0,05$).

O'rta ma'lumotli migrant ayollarda qiymatning yuqori bo'lishi shaharga joylashish, ish topish, moslashish kabi jarayonlarda yuzaga keladigan qo'rquvlarni ongga, mantiqqa tayangan holda bostirishga harakat qilish sabablidir. Oliy ma'lumotli ichki migrant ayollarda esa maqsadlari aniqligi sabab uzoq o'ylamasdan harakatga o'tishga moyilligi yo'qori bo'lishi bilan izohlashimiz mumkin.

Har bir shaxs umri davomida hayot mazmunini topishga harakat qiladi. Jamiyatning kelajagi ham o'z fikriga, dunyo qarashiga ega shaxslar va insonlarning ruhiy tarbiyasiga ta'sir qiladigan ma'naviy, axloqiy sohalaridagi rivojlanish bilan uzviy bog'liqdir, shu sababli ichki migratsiyaga qaror qilgan ayollarning maqsadlarini, hayot mazmunini yo'nalganligini o'rganish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotimiz doirasida ichki migrant ayollarning turmush muddati davomiyligi ko'rsatkichlari ularning psixologik xususiyatlari va hayot mazmunining yo'nalishini o'zgarishiga sabab bo'lishi mumkinligi to'g'risidagi farazimizga asoslanib ichki migrant ayollarning turmush staji davomiyligiga ko'ra tafovutlar jadvalini keltirishni maqsadga muvofiq deb hisobladik. Ichki migratsiyadagi ayollarning turmush qurganlik muddatiga ko'ra quyidagi guruhlariga ajratdik:

I guruh – 1-5 yilgacha turmush stajiga ega bo'lgan ayollar;

II guruh – 6-10 yil turmush stajiga ega bo'lgan ayollar;

III guruh – 11-16 va undan yuqori turmush stajiga ega bo'lgan ayollar.

Respondentlarni ushbu guruhlariga ajratishda ijtimoiy psixologiya, oilaviy munosabatlar psixologiyasi, oilada ayollar bilan bog'liq muammolarni ochib berishga qaratilgan tadqiqot ishi natijalarida ilgari surilgan g'oyalar, tamoyillarga asoslangan holda o'rganilayotgan ichki migrant ayollarining etnik hamda ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini inobatga oldik.

Migrant ayollarning oilaviy turmush tajribasining muvaffaqiyatga intilish va muvaffaqiyatdan qo'rqish hamda hayot mazmuni yo'nalganligiga ko'ra olingan tahlil natijalarini ko'rib o'tamiz (2-ildovaga qarang).

Jadvalimizdagi muvaffaqiyatga intilish va muvaffaqiyatdan ($H=0,803$; $p>0,05$) qo'rqish, hyotdagi maqsadlar, ($H=3,442$; $p>0,05$) hayot jarayoni, ($H=4,827$; $p>0,05$) hayotning natijaviyligi, ($H=1,872$; $p>0,05$) nazorat lokusi-men, ($H=2,621$; $p>0,05$) nazorat lokusi-men ($H=5,064$; $p>0,05$) ushbu natijalar ichki migrant ayollarning turmush muddatiga qarab hayotga va o'zlarining psixologik holatiga bo'lgan qarashlarining ko'p jihatdan farq aniqlanmadi. Ichki migratsiya asosan rivojlangan shaharlar tamon harakat ko'rsatkichiga ega ekanligi ma'lum. Ayollarning ichki migratsiya maqsadini yana e'tiborli ta'moni qisqa muddatda oilasi yoniga borish imkonini mavjudligidir. Shu sababli turmush tajribasidan qat'iy nazar ayollarda muvaffaqiyatga intilish, maqsad qo'yish kabi xususiyatlarda farq kuzatilmadi. Ba'zi shkalalar (masalan, muvaffaqiyatga intilish, hayotdagi maqsadlar) turmush muddatiga bog'liq holda sezilarli o'zgarishlar aniqlanmadi, lekin ba'zi o'zgarishlar (masalan, nazorat lokusi – men) ma'lum darajada farq qiladi. Migrant ayollarning turmush muddatiga ko'ra olingan natijalarda psixologik va hayotga oid qarashlarning o'zgarishi ehtimoli mavjud bo'lsa-da, umumiy tendensiyalar hali ham juda kichik va ahamiyatli emasligi ma'lum bo'ldi.

2-jadval. Qadriyatlar yo'nalishi metodikasi bo'yicha turmush muddatiga ko'ra farqlar (Kruskal-uollis me'zoni)

Shkalalar	O'rtacha rang			Statistik qiymat	
	1-5 (n=17)	6-10 (n=19)	11-16(n=21)	H	p
Sermahsul hayot	25,09	12,47	24,38	10,753	0,005**
Baxtli oilaviy hayot	12,68	22,20	23,65	6,559	0,038*
Intizomlilik	18,14	16,37	25,77	5,183	0,045*
Ishdagi samaradorlik	22,95	20,63	16,77	5,136	0,047*
O'yin-kulgi	19,36	15,23	26,04	6,371	0,041*
O'zgalar baxti	27,32	16,90	17,38	6,390	0,041*

Izoh: * $p<0,05$, ** $p<0,01$

Jadvalimizda ichki migrant ayollarning turmush muddatiga ko'ra qadriyatlar yo'nalishi imperik tahlil qilinganda quydagi farqlar aniqlandi. Sermahsul hayot shkalasi bo'yicha ichki migrantsiyadagi turmush davomiyligi 1-5 yil bo'lgan ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 25,09 ni, turmush davomiyligi 6-10 yil bo'lgan ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 12,47 ni, 11-16 va undan ko'p turmush stajiga ega ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 24,38 ni tashkil qildi. ($H=10,753$; $p<0,01$) Turmush davomiyligi 1-5 yil bo'lgan ichki migrant ayollarda natijani yuqoriligini turmushni dastlabki yillarida oilaviy mas'uliyatni kamligi, o'z qiziqishlariga vaqt ajrata olishi, kelajakka pozitiv emotsional ruhda qarashi, sog'lom fikrlash, qobiliyatlarini maqsadlari sari yo'naltirish imkoniyati borligi bilan izohladik. 6-10 yillik turmush davomiyligiga ega ayollarda esa yoshga oid inqiroz, oilaviy muammolar va mas'uliyatni ortishi ruhiy bosimni keltirib chiqarishi, bu o'z o'rnida ijobiy fikrlashga va harakatlarga ham ta'sirini o'tkazishi mumkin.

Baxtli oilaviy hayot shkalasi bo'yicha turmush davomiyligi 1-5 yil bo'lgan ichki migrant ayollarda qiymat ko'rsatkichi 12,68 ni, turmush muddati 6-11yillik ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 22, 20 ni va 11-16 va undan yuqori turmush muddatiga ega ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 23,65 ni tashkil qildi ($H=6,559$; $p<0,01$). Ichki migratsiyadagi 1-5 yil bo'lgan ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichining past chiqishiga sabab hayotiy tajribaning kamligi, ikki jins vakilining adaptatsiya jarayonidagi qiyinchiliklar, maqsadlardagi tafovutlar bilan bog'lash mumkin. 11-16 va undan yo'qori bo'lgan ichki migrantlarda ko'rsatkichlarning yo'qori bo'lishiga sabab, farzandlar tarbiyasida va kelajak rejalardagi umumiylik, tushunish, o'zoro hurmat hissining shakillangani sabab bo'lishi mumkin degan taxminimizga ko'ra izohladik. Demak, ayollarning turmush muddati davomiyligi qanchalik uzoq bo'lsa, oilaviy baxtni his qilish darajasi yuqori bo'ladi deb xulosa qilish mumkin.

Jadvalimizdagi intizomlilik shkalasi bo'yicha ham farqlar aniqlandi. 1-5 yilgacha turmush muddatiga ega ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 18,14 ni, 6-10 yillik turmush stajiga ega ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,37 ni va 11-106 yillik turmush stajiga ega ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 25,77 ni tashkil qildi. ($H=5,183$; $p<0,01$). Insonning yoshga mos holda xulq-atvori, fikrlari va qadriyatlari ham o'zgarib borishi tadqiqotlarda isbotlangan. 1-5 yil turmush muddatiga ega ayollarda hayotiy maqsadlariga erishishda intizomlilik shkalasi past chiqishiga sabab yoshligi, qiyin vazifalardan tez zerikishi hamda yosh xususiyatlari kabi holatlarni inobatga olgan holda izohlash mumkin. 11-16 yillik turmush muddatiga ega ayollar intizomlilik shkalasini yo'qori chiqishiga sabab, intizomlilik bilan maqsadlariga va muvaffaqiyatga erishish mumkinligini tajribalar, hayotiy sinovlar sabab anglab etgani bilan izohlash mumkin.

Ishdagi samaradorlik ko'rsatkichi bo'yicha ichki migratsiyadagi 1-5 yillik turmush muddatiga ega ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi yuqori bo'lib, 22,95 ni tashkil qilgan. Buni o'zini turli sohalarida sinash imkoniyati, tavakkal qila olishi, bir vaqtning o'zida hamma narsaga ulgurish istagi yosh ayollarda ustunlikka ega ekanligi bilan bog'ladik. 6-10 yillik turmush muddatiga ega ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 20,63 va 11-16 va

turmush davomiyligi undan yo'qori bo'lgan ayollarda o'rtacha qiymat ko'rsatkichi quyi natijani 16,77 ni ko'rsatdi ($H=5,136$; $p<0,01$). Bunga sabab sifatida bir vaqtning o'zida oilaviy muammolarning ko'payishi, yosh xususyatiga ko'ra vazminlik, mulohaza asosida fikr yuritishga moyillikning ortishi, ishda intizomlilik bilan ishlash prinsipini ustun qo'yishi bilan tushuntirish mumkin. Shuningdek, jamiyatda ijtimoiy norma bo'lib qolgan uy bekasi bo'lish "ishsiz" inson bo'lish bilan teng degan qarashlar ham bugungi kunda migratsiya motiviga sabab bo'lib qolmoqda. Ayollar o'z shaxsiyatidan qoniqish hosil qilish uchun ham ichki migratsiya tomon harakat qilmoqda.

Ishonchli farq aniqlangan o'yin-kulgi shkalasi bo'yicha quyidagi farqlar aniqlandi. Turmush muddati 1-5 yilni tashkil qilgan ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 19,36 ni, 6-10 yillik turmush muddatiga ega ichki migrant ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 15,23 ni, 11-16 va undan yo'qori turmush stajga ega ichki migrant ayollarda o'rtacha qiymat ko'rsatkichi 26,04 ni tashkil qildi ($H=6,371$; $p<0,5$). O'yin-kulgi shkalasi o'tayotgan vaqtini qanday his qilishini aniqlashga yordam beradi. 6-10 yillik turmush stajiga ega ichki migratsiyadagi ayollarda past ko'rsatkich chiqishiga sabab sifatida bu vaqtda ehtiyojlar inqirozi yuzaga kelishi bilan tavsiflash mumkin. Oilaviy hayotning dastlabki yillaridagi zavq beruvchi holatlar turmushning 6-yilidan boshlab zerikarli tuyila boshlaydi. Er va xotin bir-biriga nisbatan qiziqishni so'nishi, ajrimlarning bu davrga ko'payishiga sabab bo'lishi tadqiqotlarda o'z isbotini topgan. 11-16 va undan ko'p turmush muddatiga ega ayollarda natijalarning yo'qori bo'lishiga sabab esa oilaviy hayotini yo'lga qo'ygan, moddiy ahvoli yaxshilangan, shaxsiy erkinlikni his qilishi ortgan davrga to'g'ri kelishi bilan izohlash mumkin.

Qadriyatlar yo'nalishining o'zgalar baxti shkalasida ham tafovutlar aniqlandi. Ichki migratsiyadagi 1-5 yillik turmush muddatiga ega ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 27,32 ni, 6-10 yillik turmush muddatiga ega ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 16,90 ni va 11-16 va undan yo'qori turmush muddatiga ega ayollarda o'rtacha rang ko'rsatkichi 17,38 ni tashkil qildi. ($H=6,390$; $p<0,05$). Yuqori ko'rsatkichni 1-5 yillik turmush davomiyligiga ega ayollarda qayd etildi. Bunga sabab o'zbek ayollari ham muvaffaqiyatli, namunali ayol bo'lish, yaqinlariga moddiy ma'naviy yordam berish istagi yuqori bo'lishi, ammo ijtimoiy taqiqlar, bilim olishga rivojlanishga bo'lgan qiziqishini so'nishiga olib keladi. Turmush staji, yosh ko'rsatkichi ortib borishi bilan ish, oila va farzandlar tarbiyasi bilan bog'liq mas'uliyat ham ortib boradi. Natijada oila, ish va farzandlar uchligi ichida ayol yashay boshlaydi. Umidlarini, maqsadlarini oilasi bilan bog'laydi. Turmush davomiyligini 11-16 va undan ko'p mddatga ega bo'lib borishi bilan o'zgalar haqida qayg'urish ko'rsatkichlarini ham o'sishini kuzatish mumkin. Buni o'zbek ayollarini o'zi uchun emas, farzandlari va oilasi uchun yashishi sababli deyish mumkin. Tadqiqotimizda ishtirok etgan respondentlarning intilish darajasi va hayot mazmuni yo'nalganligi metodikalari bo'yicha turmush muddatiga ko'ra natijalarini tahlil qilganimizda quyidagi shkalalarda farqlar aniqlandi. Natijalar 2.1.3-jadvalda keltirilgan.

Tadqiqotimizda qatnashgan respondentlarda intilish darajasini baholash metodikasi bo'yicha ham olingan natijalarda farqlar aniqlandi. Natijalarning ahamiyati shkalasida 1-5 yillik turmush muddatiga ega ayollarda o'rtacha qiymat ko'rsatkichi 25,82ni, 6-10 yillik turmush stajiga ega ayollarda o'rtacha qiymat ko'rsatkichi 13,30 va 11-16 va undan ko'p turmush davomiyligiga ega ayollarda o'rtacha qiymat ko'rsatkichlari 22,81 tashkil qildi ($H=8,950$; $p<0,05$). O'tkazilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, ichki migrant ayollarning turmush staji ularning migratsiyaga intilish darajasi va motivlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, 6–10 yillik turmush tajribasiga ega ayollarda intilish darajasining sezilarli pasaygani ularning migratsiyaga ko'proq majburiyat yoki qochish strategiyasi sifatida yondashayotganini anglatadi. Bu esa, aynan shu davrda migratsiyaga undovchi ichki bosimlar va ehtiyojlar kuchayishini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ichki migrant ayollar motivlari ko'p qatlamli va dinamik xarakterga ega ekanligi ma'lum bo'ldi. Dastlab tashqi sabablar (moddiy ehtiyoj, yashash sharoitlari) asosiy rol o'ynasa-da, vaqt o'tishi bilan ichki motivlar (o'zini anglash, intizomlilik, raqobatbardoshlik, kognitiv qiziqishlar) etakchi omilga aylanadi. Ma'lumot darajasiga ko'ra tadqiqot natijalarida o'rta ma'lumotlilar uchun amaliy hayotiy moslashuv motivlari, oliy ma'lumotlilar uchun intellektual va kasbiy motivlar ustun ekanligini ko'rish mumkin. Shuningdek, turmush muddatining oshishi migrant ayollarda qadriyatlar tizimida barqarorlik va oilaviy baxtga yo'nalish kuchayishiga hamda ayollarning migratsiyadagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy psixologik resurs (shaxsiy rivojlanish, jamiyatda o'z o'rnini topish xoishi, mustaqillik) vazifasini bajarishi aniqlandi. Demak, ichki migrant ayollarda motivatsion tizim ularning ma'lumot darajasi, oilaviy tajribasi va ichki psixologik ehtiyojlari bilan bog'liq holda o'zgaradi. Bunda ichki motivlar migratsiya jarayonida muvaffaqiyatning asosiy kafolati sifatida maydonga chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya: o'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston, 2010. – 256 b.
2. Xudoyberdiyeva D. Ichki migratsiya jarayonlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 210 b.

3. Mirziyoyeva S. Ayollar migratsiyasining ijtimoiy-psixologik jihatlarini // Ijtimoiy fanlar jurnali. – 2020. – №2. – B. 45–53.
4. Вакуленко Э.С. Внутренняя миграция: мотивы и последствия // Демографические исследования. – Москва: Издательство РАН, 2015. – №3. – С. 112–120.
5. Глазкова Л.А., Решлер О.В. Социально-психологические аспекты внутренней миграции // Белгородский государственный университет журналы. – 2017. – №14(2). – С. 55–63.
6. Реан А.А. Психология личности: мотивация, саморегуляция, ценности. – Санкт-Петербург: Питер, 2006. – 384 с.
7. Рокит М. Ценности человека. – Москва: Республика, 1999. – 256 с.
8. Леонтев Д.А. Смысловая сфера личности: структура и динамика. – Москва: Смысл, 2003. – 487 с.
9. Плутчик Р., Келлерман Г., Сонте Х.Р. Тест измерения уровня эмоций. – Нью-Йорк: Академик Пресс, 1979. – 312 п.
10. Гербачевский Л.С. Тест направленности личности. – Москва: Наука, 1988. – 164 с.
11. Заёничковская З.А. Миграция и социальная трансформация в России. – Москва: Академия, 2009. – 275 с.
12. Castles S., Miller M. The Age of Migration. – New York: Palgrave Macmillan, 2009. – 376 p.
13. Massey D. et al. Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium. – Oxford: Clarendon Press, 1998. – 362 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.